

BANCA
NAȚIONALĂ
A ROMÂNIEI

Sondaj privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România

Decembrie 2023

Sondaj privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România

Decembrie 2023

NOTĂ

Toate drepturile rezervate.

Reproducerea informațiilor este permisă numai în scopuri educative și necomerciale și numai cu indicarea sursei.

Banca Națională a României

Str. Lipscani nr. 25, cod 030031, București

tel.: 021/312 43 75; fax: 021/314 97 52

ISSN 2458-0562

Cuprins

Sinteză	5
<hr/>	
A. Accesul la finanțare al companiilor nefinanciare	7
<hr/>	
B. Capacitatea companiilor de a face față unor evoluții financiare nefavorabile	13
<hr/>	
B1. Percepția companiilor asupra unor evoluții nefavorabile privind costul finanțării (rata dobânzii)	13
B2. Percepția companiilor asupra unei evoluții nefavorabile a cursului de schimb al monedei naționale în raport cu moneda euro	15
C. Capacitatea firmei de a face față unor evoluții nefavorabile privind schimbările climatice	17
<hr/>	
Anexă. Metodologia sondajului	22

Sinteză

Sondajul privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România (FCNEF) surprinde opiniile sectorului real¹ cu privire la: (i) cele mai presante probleme în desfășurarea activității, (ii) costul finanțării, (iii) implicațiile unei posibile aprecieri/deprecieri a monedei naționale și (iv) impactul schimbărilor climatice.

Principalele concluzii ale analizei sunt următoarele:

- Efectele multiplelor crize suprapuse la care am asistat din 2020 până în prezent se reflectă și în evaluările companiilor nefinanciare, care, de la data ultimului sondaj², semnaleză o deteriorare a principalilor factori care influențează activitatea firmei.
- Companiile autohtone identifică costurile cu forța de muncă ca fiind cea mai presantă problemă cu care acestea s-au confruntat în ultimele șase luni, presiunile provenite din cheltuielile salariale fiind amplificate recent inclusiv de noile majorări ale salariului minim.
- Disponibilitatea forței de muncă calificate se menține în topul provocărilor pentru companiile autohtone, această problemă acutizându-se de-a lungul timpului, fiind evaluată în creștere comparativ cu situația de acum doi ani (43 la sută septembrie 2023 vs. 38 la sută septembrie 2021).
- Încrederea companiilor nefinanciare autohtone în sectorul bancar românesc se menține la un nivel similar evaluării din septembrie 2021 și este preponderent moderată, indiferent de dimensiunea firmei.
- Ponderea firmelor care nu au contractat credite în lei se menține ridicată (72 la sută), deși în scădere de la 76 la sută în 2021, procentul diminuându-se la 61 la sută în cazul corporațiilor.
- Circa 15 la sută dintre firmele respondente care au contractat credite în lei au în prezent o rată medie a dobânzii de peste 9 la sută, față de o pondere de 1 la sută dintre firme în urmă cu doi ani. Nivelul actual al ratei dobânzii la creditele în lei afectează deja 21 la sută dintre firmele autohtone, iar circa 31 la sută consideră că o majorare de 1-3 puncte procentuale ar genera dificultăți semnificative afacerii.
- Circa 27 la sută dintre firmele autohtone raportează un impact negativ al unei potențiale deprecieri a monedei naționale asupra rezultatelor afacerii. După dimensiune, corporațiile sunt într-o mai mare măsură expuse riscului valutar, 46 la sută dintre acestea (față de 39 la sută în cazul IMM) fiind afectate negativ de fluctuațiile cursului de schimb. Preocupările corporațiilor pentru

¹ Eșantionul utilizat în *Sondajul FCNEF* conține circa 11 000 de companii nefinanciare, este reprezentativ la nivel național și regional, iar extragerea companiilor incluse în sondaj este realizată prin procedee statistice specifice cu respectarea criteriilor privind: (i) clasa de mărime a companiei (microîntreprinderi, întreprinderi mici, întreprinderi mijlocii și corporații); (ii) sectorul de activitate (conform CAEN Rev. 2) și (iii) regiuni de dezvoltare. Sondajul este efectuat semestrial de BNR, de regulă în lunile martie și septembrie.

² Ultimul sondaj la care ne raportăm a fost derulat în septembrie 2021, ediția din 2022 fiind dedicată în totalitate schimbărilor climatice.

gestionarea acestui risc sunt mai intense: 8,5 la sută vs. 0,5 la sută în cazul IMM utilizează instrumente financiare derivate, iar circa 14 la sută dintre acestea practică ajustarea periodică a pozițiilor valutare pentru echilibrarea pozițiilor lungi și scurte (față de 4 la sută în cazul IMM).

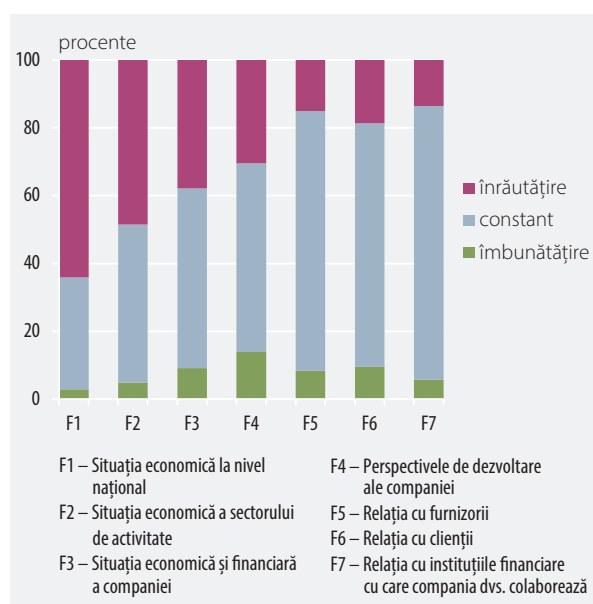
- Așteptările cu privire la evoluția cursului de schimb leu/euro în următoarele șase luni sunt mixte: 44 la sută dintre companii previzionează o creștere (din care 9 la sută indică o creștere substanțială), în timp ce o proporție similară (44 la sută) consideră că evoluția cursului de schimb va rămâne constantă.
- Cele mai multe firme autohtone declară că nu sunt expuse la riscul valutar sau că sunt acoperite natural – înregistrează venituri în valută – (74 la sută), pondere în creștere de la 71 la sută cu doi ani în urmă.
- Circa 21 la sută dintre firmele autohtone care sunt expuse la riscul valutar nu folosesc nicio metodă de acoperire, proporție în ușoară scădere față de septembrie 2021. În plus, rezultatele ediției curente a sondajului pun în evidență o deteriorare a gradului de utilizare a metodelor de gestionare a riscurilor (instrumente derivate, ajustarea periodică a pozițiilor valutare pentru echilibrarea pozițiilor lungi și scurte) și evidențiază necesitatea creșterii nivelului de educație financiară a firmelor.
- Peste 60 la sută dintre companiile autohtone percep impactul schimbărilor climatice asupra afacerii ca fiind nesemnificativ, în linie cu răspunsurile din exercițiul din septembrie 2021. Totuși, în ediția curentă a sondajului se remarcă o creștere marginală a ponderii firmelor care conștientizează impactul negativ al riscurilor climatice asupra afacerii.
- Implicarea în gestionarea riscurilor climatice a crescut comparativ cu situația indicată de rezultatele sondajului din anul 2021, ponderea firmelor care nu au luat nicio măsură în acest sens scăzând de la 62 la sută la 53 la sută și mai ales în cazul corporațiilor (13 la sută vs. 34 la sută în 2021).
- Investițiile direcționate către măsuri de reducere a impactului schimbărilor climatice continuă să fie limitate, însă se observă o îmbunătățire față de rezultatele sondajului din 2021. Cea mai mare parte a firmelor (86 la sută, în scădere de la 90 la sută) alocă o pondere foarte mică, respectiv sub 5 la sută din investițiile totale măsurilor adresate mediului.

A. Accesul la finanțare al companiilor nefinanciare

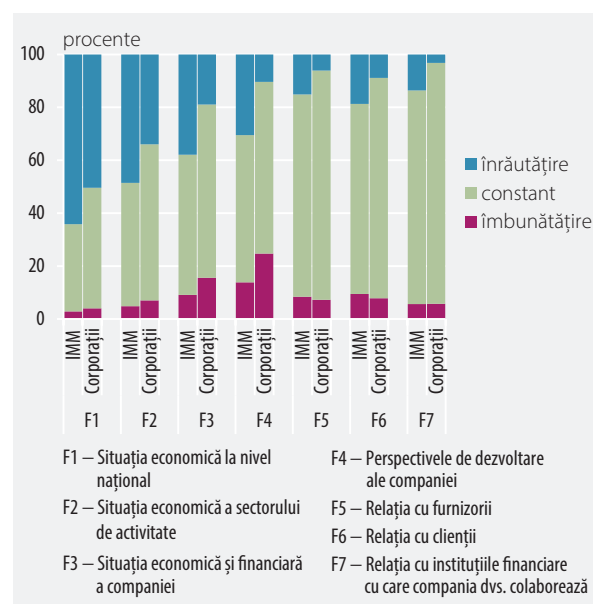
Evoluția principalilor factori de influență asupra activității firmei

Efectele multiplelor crize suprapuse la care am asistat din 2020 până în prezent se reflectă și în evaluările companiilor nefinanciare, care, de la data ultimului sondaj³, semnaleză o deteriorare a principalilor factori care influențează activitatea firmei. Astfel, circa 64 la sută dintre firme au raportat o înrăutățire a situației economice generale în ultimele șase luni, iar 49 la sută au indicat o deteriorare a situației economice a sectorului în care compania activează (Grafic 1). Totodată, percepția a 38 la sută dintre companii cu privire la situația economică și financiară a firmei în perioada aprilie-septembrie 2023 s-a deteriorat. Similar edițiilor anterioare ale sondajului, majoritatea firmelor (81 la sută) consideră că relația cu instituțiile financiare s-a menținut neschimbată, în timp ce circa 14 la sută consideră că aceasta s-a înrăutățit.

Grafic 1. Percepția companiilor nefinanciare asupra situației macroeconomice, evoluției sectorului de activitate sau întreprinderii, pentru perioada aprilie-septembrie 2023

Grafic 2. Percepția companiilor nefinanciare asupra situației macroeconomice, evoluției sectorului de activitate sau întreprinderii, defalcat pe mărimea companiei, pentru perioada aprilie-septembrie 2023

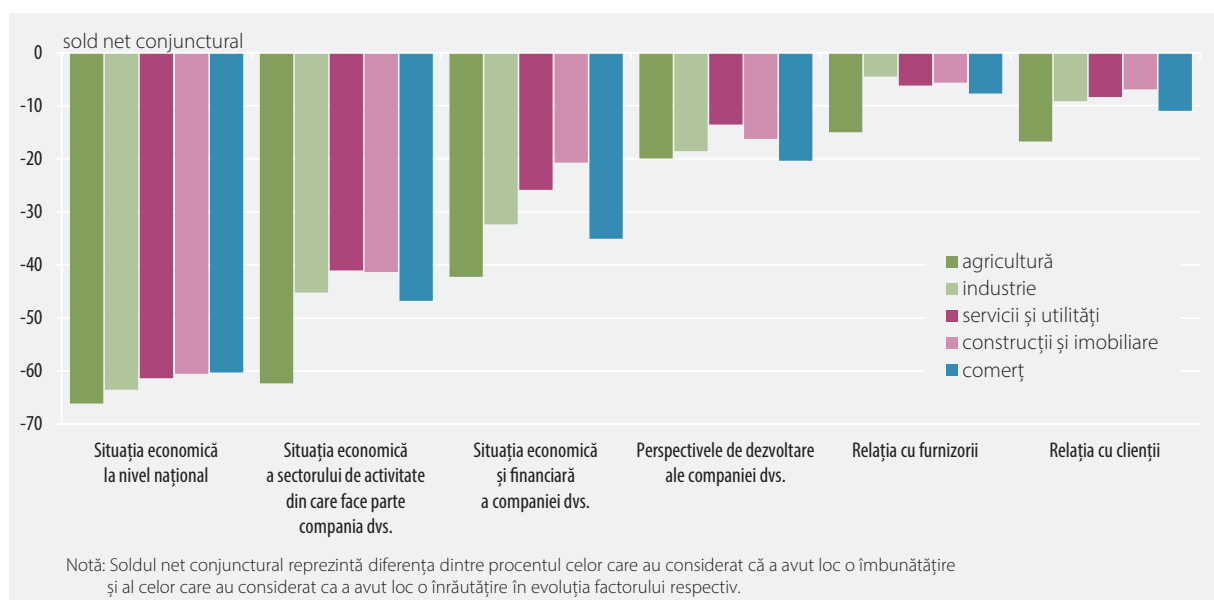
Rezultatele sondajului indică o capacitate mai redusă de adaptare la schimbări și de revenire după șocuri a IMM comparativ cu companiile de mari dimensiuni (Grafic 2). Astfel, corporațiile consideră într-o mai mică măsură că situația economică la nivel național s-a deteriorat (50 la sută vs. 64 la sută în cazul IMM), similar evaluărilor anterioare. Discrepanțele se mențin și în ceea ce privește perspectivele de dezvoltare

³ În anul 2022 a fost derulată o ediție specială a sondajului, exclusiv pe tema riscurilor climatice. Astfel, ne raportăm la ediția din septembrie 2021 ca dată a ultimului sondaj din luna septembrie a anului.

ale firmei, 30 la sută dintre IMM considerând că acestea s-au deteriorat în ultimele șase luni, în timp ce doar 10 la sută dintre corporații împărtășesc această opinie.

În funcție de sectorul de activitate, firmele din industrie semnalează, în cea mai mare proporție, deteriorarea situației economice la nivel național în ultimele șase luni (67 la sută vs. 64 la sută la nivel agregat), în timp ce companiile din construcții și imobiliare se situează la polul opus (62 la sută). Pe de altă parte, firmele din agricultură consideră, în cea mai mare măsură (63 la sută vs. 49 la sută la nivel agregat), că situația economică a sectorului s-a înrăutățit, fiind urmate de companiile din comerț (52 la sută), Grafic 3.

Grafic 3. Percepția companiilor nefinanciare asupra situației macroeconomice, evoluției sectorului de activitate sau întreprinderii, pentru perioada aprilie-septembrie 2023, pe principalele sectoare economice

Cele mai presante probleme ale companiilor

Companiile autohtone identifică costurile cu forța de muncă (57 la sută) ca fiind cea mai presantă problemă în ultimele șase luni (Grafic 4). Presiunile provenite din cheltuielile salariale au fost amplificate recent inclusiv de noile majorări ale salariului minim⁴. Costurile unitare cu forța de muncă au continuat să crească cu 17,2 la sută⁵ în T2 2023, cu 4,6 puncte procentuale mai mult față de trimestrul anterior, decalajul față de dinamica productivității muncii (+3 la sută) menținându-se important. Cheltuielile cu forța de muncă sunt resimțite mai acut de firmele din industrie (64 la sută), rata anuală de creștere a costurilor salariale unitare în cadrul sectorului fiind superioară (24,2 la sută⁶, T2 2023) celor înregistrate în restul ramurilor economice.

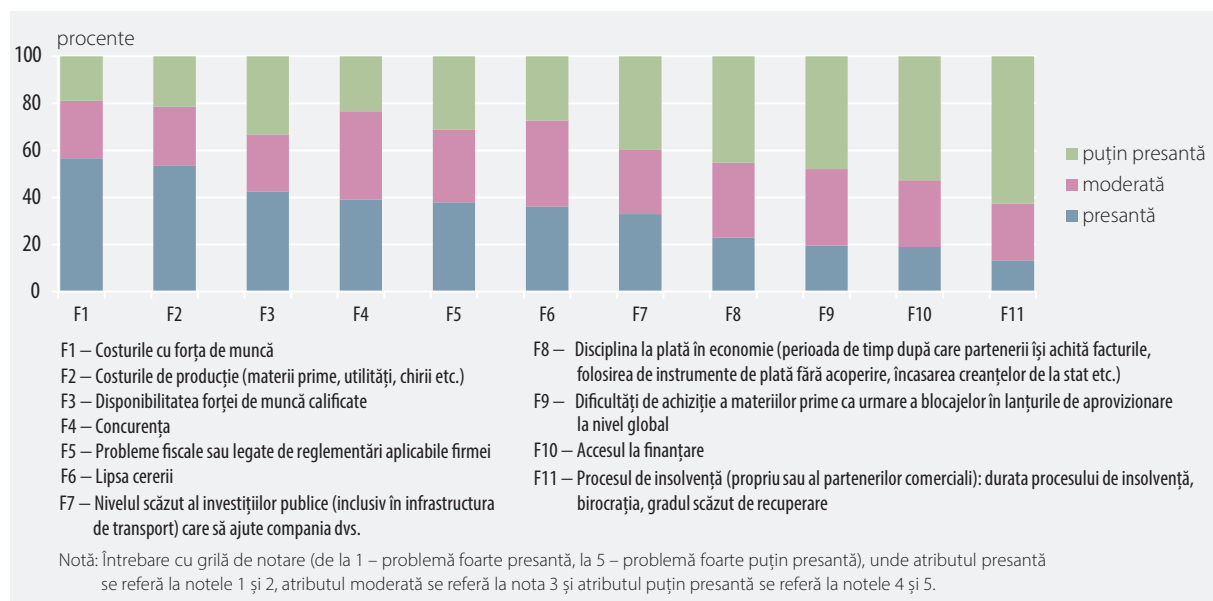
⁴ Începând cu 1 octombrie 2023 salariul minim brut pe economie s-a majorat de la 3 000 de lei la 3 300 de lei.

⁵ Raportul asupra inflației, noiembrie 2023.

⁶ Raportul asupra inflației, noiembrie 2023.

Cea de-a doua problemă presantă pentru firme se plasează tot în sfera costurilor, respectiv costurile de producție (materii prime, utilități, chirii etc.), identificată de 53 la sută dintre companii și în special de firmele din agricultură (67 la sută). Creșterea costurilor cu energia și materiile prime în perioadele precedente a fost una persistentă și, deși piețele s-au situat recent într-o perioadă de corecție, incertitudinile rămân la niveluri ridicate în contextul intensificării și diversificării tensiunilor geopolitice.

Grafic 4. Cele mai presante probleme ale companiilor nefinanciare în perioada aprilie-septembrie 2023

Disponibilitatea forței de muncă calificate se menține în topul provocărilor pentru companiile autohtone, această problemă acutizându-se de-a lungul timpului, fiind evaluată în creștere comparativ cu situația de acum doi ani (43 la sută septembrie 2023 vs. 38 la sută septembrie 2021). Deficitul de forță de muncă calificată este pus în evidență și de indicele european al competențelor (*European Skills Index*⁷, ESI), care plasează România printre ultimele state din Uniunea Europeană din această perspectivă (scor 40 din 100), sugerând faptul că numai 40 la sută din nivelul potențial al competențelor a fost atins, față de 70 la sută în Cehia sau 61 la sută în Polonia. Aceasta problemă devine și mai importantă dacă ne raportăm la nivelul de instruire a conducerii firmelor, având în vedere că pentru circa o treime dintre firme membrii conducerii executive nu dețin studii superioare (economice sau relevante pentru sectorul în care activează firma)⁸. Cu toate acestea, numai 9 la sută⁹ dintre IMM indică pregătirea angajaților ca regăsindu-se între principalele nevoi de finanțare. Penuria de forță de muncă cu pregătire adecvată este resimțită într-o mai mare măsură de companiile exportatoare și importatoare (63 la sută, respectiv 55 la sută vs. 43 la sută la nivel agregat), de corporații (47 la sută vs. 43 la sută la nivel agregat) și firmele din sectorul agricol (49 la sută vs. 43 la sută la nivel agregat). Conform rezultatelor

⁷ Indice dezvoltat de Centrul European pentru Dezvoltarea Formării Profesionale (CEDEFOP) măsoară distanța față de performanțele ideale la nivel de țară, <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/european-skills-index>

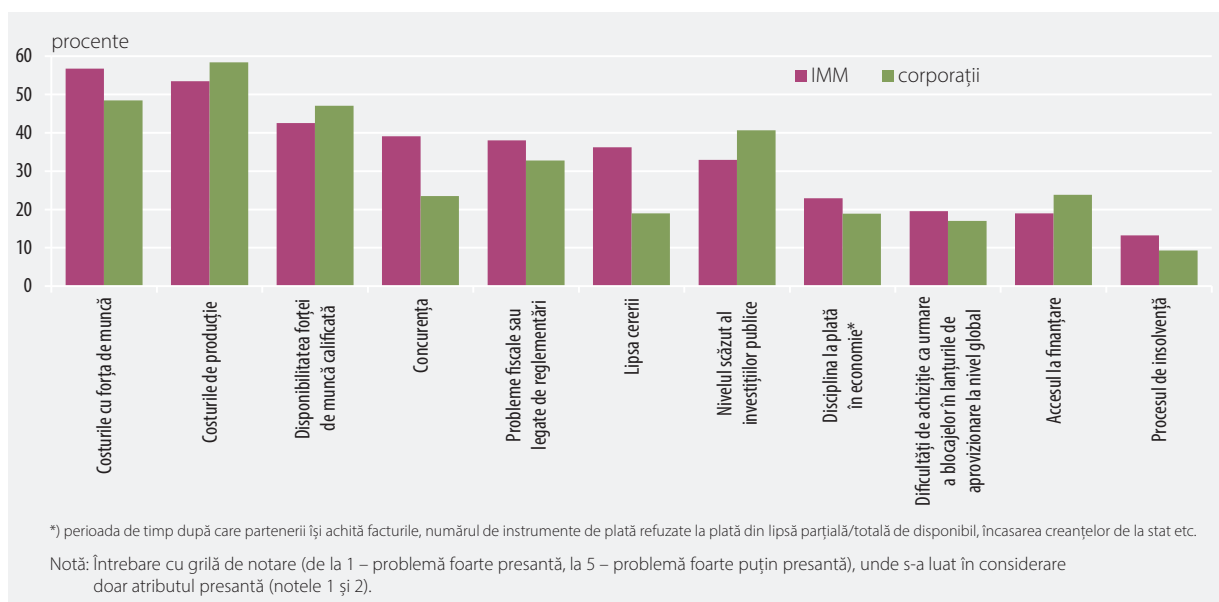
⁸ Conform *Sondajului BNR privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România*, ediția din iunie 2023.

⁹ CNIPMMR, *Carta Albă a IMM din România*, Nr. 21, 2023.

din Eurobarometru¹⁰, 45 la sută dintre firmele autohtone respondente consideră că găsirea și recrutarea unor angajați cu pregătire adecvată în ultimele 24 luni au fost foarte dificile, față de o medie de 38 la sută în Uniunea Europeană. Lipsa de forță de muncă cu un set de competențe adecvate este semnalată și de firmele din zona euro, acestea clasând problema pe primul loc în ierarhia celor mai presante (68 la sută, SAFE¹¹ S2 2022), urmată de costurile ridicate de producție (64 la sută).

Pregătirea forței de muncă, împreună cu evoluțiile demografice nefavorabile (scăderea continuă și îmbătrânirea populației) și nivelul modest al educației, în general, și al celei financiare, în particular, sunt în strânsă legătură cu alte două vulnerabilități structurale identificate la adresa stabilității financiare din România, respectiv un grad scăzut de intermediere financiară și un nivel necorespunzător al sănătății financiare a firmelor. În acest context, proiectul „Antreprenoriat de TOP”¹², lansat de Banca Națională a României în colaborare cu o serie de actori importanți, atât din sectorul bancar, cât și din cel academic, are drept obiectiv creșterea nivelului de educație financiară și economică în rândul antreprenorilor din România, precum și îmbunătățirea incluziunii financiare, prin utilizarea mai amplă a produselor și serviciilor financiare și prin intensificarea eforturilor de sporire a gradului de digitalizare a activităților financiare și de afaceri.

Grafic 5. Cele mai presante probleme ale IMM și corporațiilor în perioada aprilie-septembrie 2023

Similar edițiilor precedente ale sondajului, accesul la finanțare (19 la sută) și aspectele ce țin de procesul de insolvență (13 la sută) sunt identificate în cea mai mică proporție de către companii ca reprezentând probleme presante.

¹⁰ Eurobarometer SMEs and Skills Shortages, 2023.

¹¹ Survey on the Access to Finance of Enterprises (SAFE), European Central Bank, iunie 2023.

¹² Banca Națională a României - Conferința de prezentare a proiectului privind creșterea educației financiare a antreprenorilor din România (bnr.ro)

Se remarcă diferențe în intensitatea dificultăților resimțite de firme în funcție de dimensiune, în ceea ce privește lipsa cererii (19 la sută pentru corporații vs. 36 la sută pentru IMM), aspectele de natură fiscală sau de reglementare aplicabile firmei (38 la sută IMM vs. 32 la sută corporații) și concurență, aceasta din urmă fiind mai acut percepută de IMM (39 la sută vs. 24 la sută), Grafic 5. Problemele privind achiziția materiilor prime ca urmare a blocajelor în lanțurile de aprovizionare la nivel global sunt indicate în cea mai mare măsură de către firmele din agricultură (28 la sută vs. 20 la sută la nivel agregat), precum și accesul la finanțare (29 la sută vs. 19 la sută la nivel agregat). În plus, firmele din domeniile cu grad ridicat de tehnologizare evaluează într-o mai mare măsură ca fiind presante problemele privind costurile de producție (63 la sută vs. 53 la sută la nivel agregat), disponibilitatea forței de muncă calificate (61 la sută vs. 43 la sută) și achiziția materiilor prime ca urmare a blocajelor în lanțurile de aprovizionare la nivel global (30 la sută vs. 20 la sută la nivel agregat), în ultimele șase luni.

Încrederea în sectorul bancar românesc

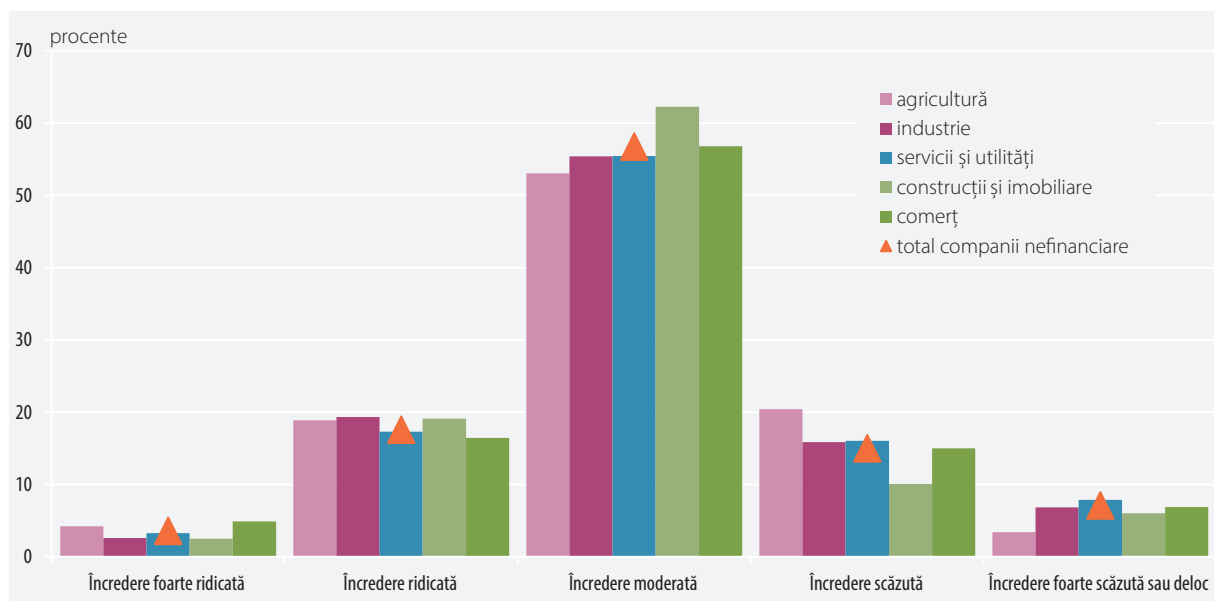
Încrederea companiilor nefinanciare autohtone în sectorul bancar românesc este preponderent moderată (57 la sută), indiferent de dimensiunea firmei (Grafic 7), similar evaluării din septembrie 2021. Totuși, o proporție însemnată a corporațiilor (39 la sută) a declarat că manifestă o încredere ridicată sau foarte ridicată în sistemul bancar din perspectiva inițierii sau derulării relațiilor de afaceri. În plus, companiile importatoare consemnează în cea mai mare măsură un grad ridicat de încredere în sistemul bancar (44 la sută), la polul opus situându-se IMM și firmele din sectoarele servicii și utilități (21 la sută), Graficele 6 și 7. Nivelul modest al încrederii în sectorul bancar este în strânsă legătură cu gradul scăzut al intermedierei și incluziunii financiare din România. În contextul persistenței acestor vulnerabilități structurale, Comitetul Național pentru Supravegherea Macroprudențială a publicat în anul 2022 o serie de recomandări în vederea creșterii sustenabile a intermedierei financiare¹³, iar intensificarea eforturilor pentru continuarea implementării acestora este în continuare necesară.

Între elementele de care IMM țin cont în alegerea unei bănci pe termen lung pentru acoperirea nevoilor de finanțare se numără¹⁴: flexibilitatea opțiunilor de finanțare/ accesibilitatea finanțării afacerii (38 la sută), rapiditatea serviciilor și a operațiunilor/ birocrăție redusă (33 la sută), digitalizarea serviciilor bancare (15 la sută), plaja mai largă de servicii (7 la sută) și disponibilitate extinsă în ceea ce privește rețeaua de sucursale și interacțiunea cu angajații (5 la sută).

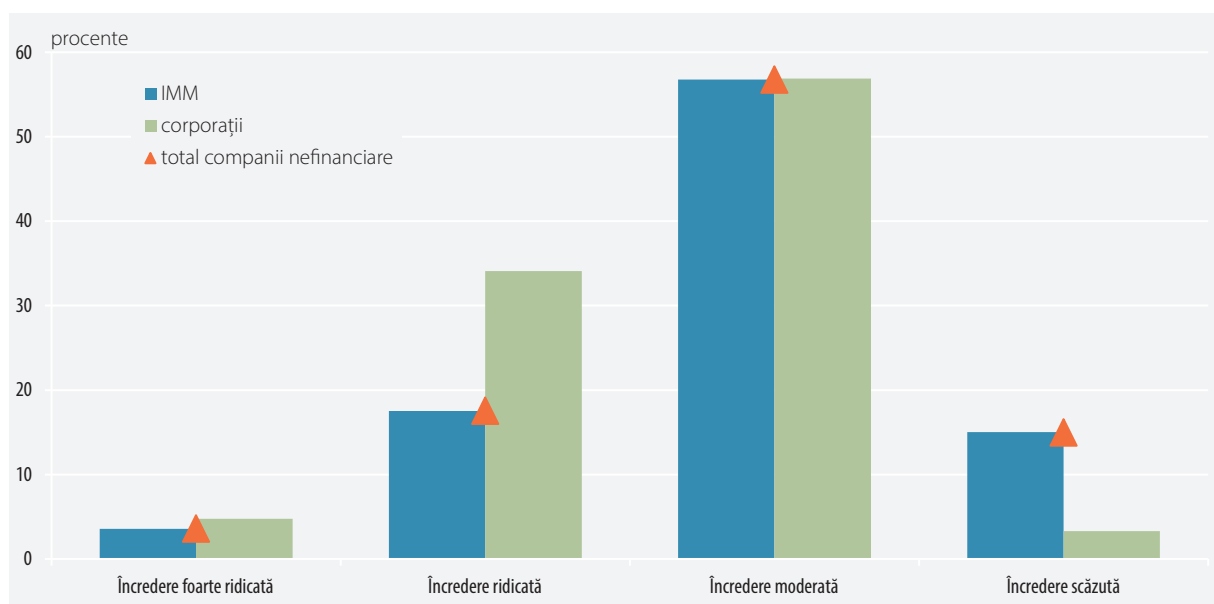
¹³ Recomandarea CNSM nr. R/3/2022 privind creșterea sustenabilă a intermedierei financiare și Analiza grupului de lucru CNSM pentru creșterea sustenabilă a intermedierei financiare.

¹⁴ CNIPMMR, *Carta Albă a IMM din România*, Nr. 20, 2022.

Grafic 6. Nivelul de încredere în sectorul bancar românesc din perspectiva inițierii sau derulării relațiilor de afaceri în funcție de sectorul de activitate

Grafic 7. Nivelul de încredere în sectorul bancar românesc din perspectiva inițierii sau derulării relațiilor de afaceri în funcție de dimensiunea companiei

B. Capacitatea companiilor de a face față unor evoluții financiare nefavorabile

B1. PERCEPȚIA COMPANIILOR ASUPRA UNOR EVOLUȚII NEFAVORABILE PRIVIND COSTUL FINANȚĂRII (RATA DOBÂNȚII)

Peste jumătate (54 la sută) dintre firmele autohtone au declarat că nu au nevoie de finanțare de la bănci sau instituții financiare nebancale (IFN), procent în ușoară scădere față de evaluarea din septembrie 2021 (56 la sută). În cazul corporațiilor, proporția se reduce la 47 la sută, în timp ce firmele din sectoarele construcții și imobiliare raportează în cea mai mare măsură lipsa nevoii de finanțare de la bănci sau IFN (58 la sută). Modelul de finanțare a companiilor nefinanciare din România diferă semnificativ de cel al firmelor din Uniunea Europeană (UE-27) și accentuează vulnerabilitățile structurale existente. Conform rezultatelor primei ediții a sondajului din anul 2023¹⁵, majoritatea covârșitoare a firmelor autohtone (93 la sută) utilizează resursele interne (reinvestirea profitului, vânzare de active, credite de la acționari) pentru finanțarea activității și doar 8 la sută creditul bancar, spre deosebire de tiparul de finanțare la nivelul Uniunii Europene, unde firmele utilizează creditul bancar într-o mai mare măsură (46 la sută¹⁶) față de fondurile interne (26 la sută).

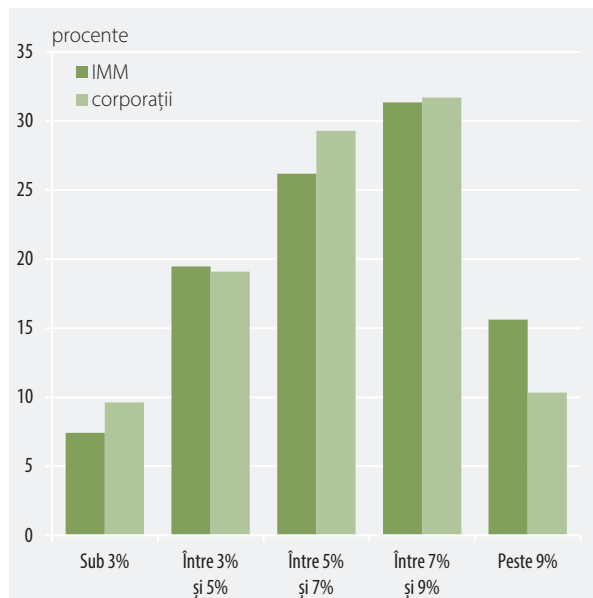
Circa 28 la sută dintre firmele autohtone consideră că nivelul costului de finanțare ar afecta capacitatea de a rambursa împrumutul și/sau activitatea companiei, pondere similară celei consemnate în urmă cu doi ani. În funcție de sectorul de activitate, firmele din agricultură (39 la sută) și comerț (32 la sută) declară în mai mare măsură că ar fi afectate de nivelul costului de finanțare. Numai în cazul a 5 la sută dintre companii costul de finanțare nu primează în decizia de a accesa un împrumut pentru că această finanțare este esențială firmei, pondere în creștere de la circa 3 la sută în septembrie 2021.

Mai mult de jumătate dintre firme nu ar fi dispuse să ia un credit indiferent de tipul ratei dobânzii (fixă/variabilă), în timp ce 38 la sută ar opta pentru finanțarea cu rata de dobândă fixă, iar 3 la sută dintre firme ar fi dispuse să acceseze un credit indiferent de tipul ratei dobânzii. În funcție de dimensiune, corporațiile aleg într-o mai mare măsură creditele cu dobândă variabilă (19 la sută) și mixtă (8 la sută), iar dintre sectoarele de activitate, firmele din agricultură ar opta în cea mai mare proporție pentru un credit cu rata de dobândă variabilă (8,4 la sută vs. 5 la sută la nivel agregat).

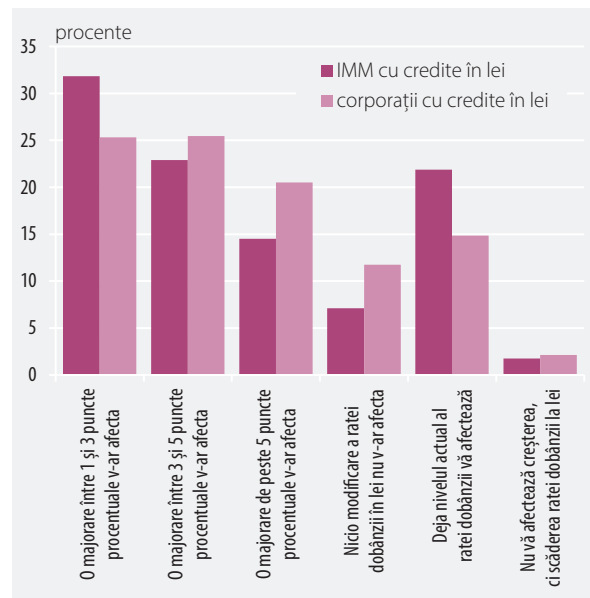
¹⁵ Sondajul BNR privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România, iunie 2023.

¹⁶ ECB/EC Survey on the Access to Finance of Enterprises (SAFE), Analytical Report 2022, December 2022.

Grafic 8. Rata medie a dobânzii la creditele în lei pentru companiile nefinanciare, septembrie 2023

Grafic 9. Percepția companiilor nefinanciare asupra unor posibile modificări privind rata dobânzii la credite în lei, septembrie 2023

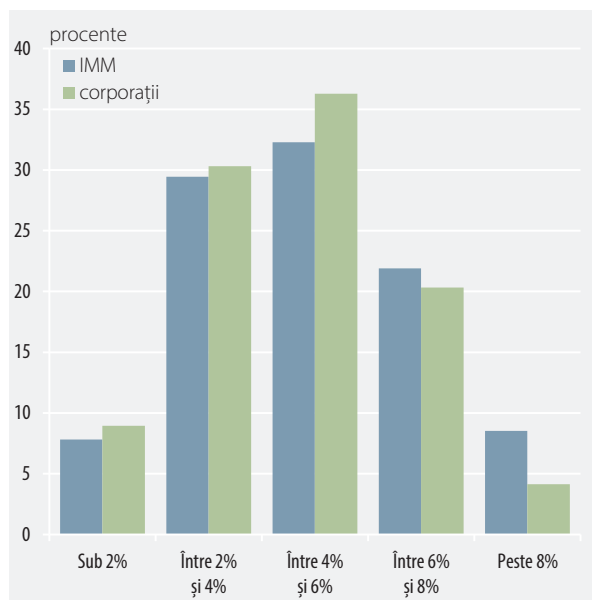

În contextul creșterilor ratelor de dobândă începând cu a doua jumătate a anului precedent, circa 15 la sută dintre firmele respondente au în prezent o rată medie a dobânzii de peste 9 la sută la creditele contractate în lei (Grafic 8), față de o pondere de 1 la sută dintre firme în urmă cu doi ani. Nivelul actual al ratei dobânzii afectează deja 21 la sută dintre firmele autohtone, iar circa 31 la sută dintre companiile nefinanciare consideră că o majorare de 1-3 puncte procentuale ar genera dificultăți semnificative afacerii (Grafic 9). Corporațiile se dovedesc a fi mai reziliente în fața majorărilor de rată a dobânzii, acestea fiind afectate de nivelul actual în proporție de 15 la sută, față de 22 la sută în cazul IMM, iar o creștere suplimentară de până la 3 puncte procentuale ar afecta un sfert dintre corporațiile respondente, față de 32 la sută în cazul IMM.

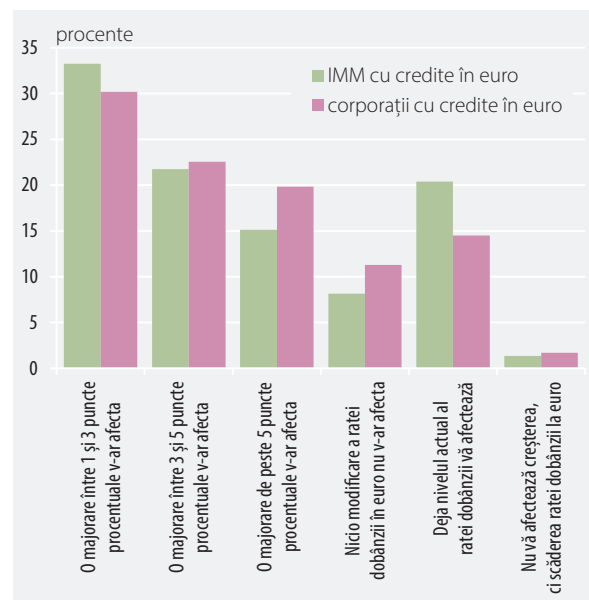
Merită a fi menționat faptul că ponderea firmelor care nu au contractat credite în lei se menține ridicată (72 la sută), deși în scădere de la 76 la sută în 2021, procentul diminuându-se la 61 la sută în cazul corporațiilor. Firmele din construcții și imobiliare declară în cea mai mare proporție că nu au contractat credite în lei (76 la sută vs. 72 la sută la nivel agregat), în timp ce companiile din agricultură se situează la polul opus, circa jumătate dintre acestea având în prezent credite contractate în moneda națională.

Majoritatea firmelor autohtone (86 la sută) nu au credite în euro, procent similar celui înregistrat în evaluarea din anul 2021. Dintre companiile cu credite în euro, majoritatea (71 la sută) au asociată o rată a dobânzii medie de până la 6 la sută (Grafic 10), iar circa 19 la sută dintre firmele respondente au declarat că sunt afectate în prezent de nivelul ratei dobânzii. Conform opiniei companiilor, o majorare suplimentară a ratei de dobândă la creditele în euro de 1-3 puncte procentuale ar afecta circa o treime dintre respondenți (Grafic 11).

Grafic 10. Rata medie a dobânzii la creditele în euro pentru companiile nefinanciare, septembrie 2023

Grafic 11. Percepția companiilor nefinanciare asupra impactului unor posibile modificări privind rata dobânzii la credite în euro, septembrie 2023

B2. PERCEPȚIA COMPANIILOR ASUPRA UNEI EVOLUȚII NEFAVORABILE A CURSULUI DE SCHIMB AL MONEDEI NAȚIONALE ÎN RAPORT CU MONEDA EURO

Moneda națională s-a depreciat ușor față de euro pe parcursul anului 2023, dar cu o serie de fluctuații. După o apreciere notabilă a leului în luna iulie, înregistrată sub acțiunea unor factori interni conjuncturali și sezonieri, cursul de schimb s-a reînscris pe o traiectorie ascendentă, în contextul așteptărilor privind continuarea creșterii ratei dobânzii de către Rezerva Federală a SUA și Banca Centrală Europeană, rămânând ulterior pe un palier ridicat¹⁷. Comparativ cu monedele naționale ale economiilor din regiune, leul a înregistrat o volatilitate mai scăzută a cotației față de euro.

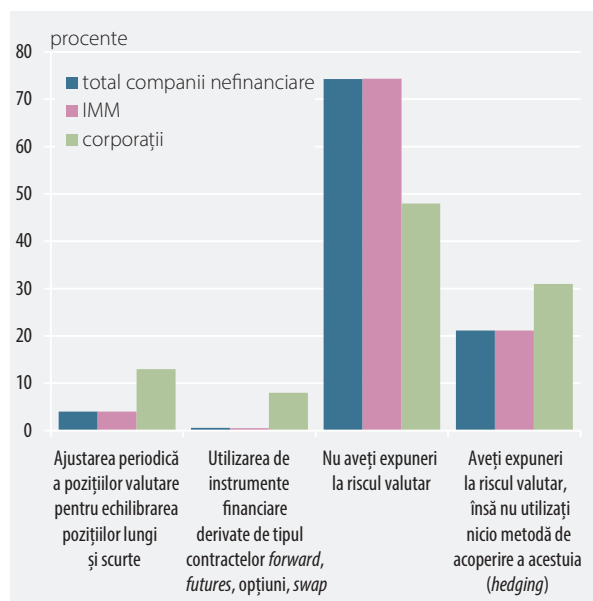
În acest context, 47 la sută din companiile nefinanciare consideră că variația cursului de schimb nu le afectează situațiile financiare, în creștere de la 35 la sută cu doi ani în urmă, iar circa 27 la sută dintre firmele autohtone raportează un impact negativ al deprecierei monedei naționale asupra rezultatelor financiare. După dimensiune, corporațiile sunt într-o mai mare măsură expuse riscului valutar, respectiv 46 la sută dintre acestea (față de 39 la sută în cazul IMM), dar consemnează o îmbunătățire comparativ cu exercițiul din septembrie 2021 (50 la sută).

În funcție de sectorul de activitate, companiile din comerț sunt afectate în cea mai mare măsură de creșterea cursului de schimb leu/euro (29 la sută), urmate de firmele din sectorul agricol (28 la sută). În plus, companiile importatoare apreciază în

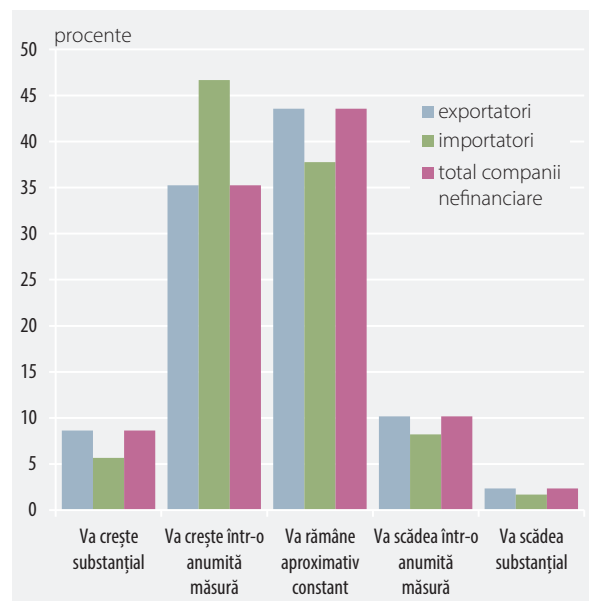
¹⁷ Raportul asupra inflației, noiembrie 2023.

proporție de circa 53 la sută că o depreciere a monedei naționale le-ar afecta negativ într-o anumită măsură sau semnificativ situațiile financiare și circa 44 la sută dintre firmele din sectoarele cu grad ridicat de tehnologizare (engl. *high-tech*) împărtășesc aceeași opinie.

Grafic 12. Modalitățile prin care companiile gestionează riscul valutar, septembrie 2023

Grafic 13. Așteptările companiilor cu privire la evoluția cursului de schimb al monedei naționale față de euro în următoarele șase luni

Așteptările firmelor cu privire la evoluția cursului de schimb leu/euro în următoarele șase luni sunt mixte: 44 la sută dintre companii previzionează o creștere (din care 9 la sută indică o creștere substanțială), în timp ce o proporție similară (44 la sută) consideră că evoluția cursului de schimb va rămâne constantă. Jumătate dintre corporații (51 la sută) mizează pe menținerea relativ constantă a cursului de schimb, similar companiilor din agricultură (50 la sută). Evaluările companiilor implicate în comerțul exterior, atât importatori, cât și exportatori, sunt mai pesimiste, acestea anticipând în proporție de peste 52 la sută deprecierea monedei naționale (substanțial sau într-o anumită măsură, Grafic 13). Un procent similar al firmelor care activează în sectoarele *high-tech* prevăd o depreciere. La polul opus, cele mai optimiste în ceea ce privește traiectoria cursului de schimb în următoarea perioadă sunt firmele din industrie, construcții și imobiliare, 14 la sută dintre acestea mizând pe aprecierea monedei naționale în următoarele șase luni.

Pentru a gestiona riscul valutar, companiile au la dispoziție o serie de metode de acoperire (*hedging*), destinate diminuării efectelor negative pe care le poate avea variația cursului de schimb asupra rezultatelor afacerii. Cele mai multe firme autohtone declară că nu au expuneri la riscul valutar sau că sunt acoperite natural, înregistrând venituri în valută (74 la sută), pondere în creștere de la 71 la sută cu doi ani în urmă. Dintre companiile expuse la riscul valutar (26 la sută), majoritatea (82 la sută) nu folosesc nicio metodă de acoperire, proporție ce se menține din septembrie 2021. Dintre firmele care folosesc strategii de *hedging*, majoritatea

apelează la ajustarea periodică a pozițiilor valutare pentru echilibrarea pozițiilor lungi și scurte (4 la sută, în scădere de la 4,6 la sută în 2021) și într-o proporție mai mică la instrumente financiare derivate precum contracte *forward*, *futures*, opțiuni sau *swap* (0,6 la sută, față de 0,9 la sută în 2021). Astfel, rezultatele ediției curente a sondajului pun în evidență o ușoară deteriorare a gradului de utilizare a metodelor de gestionare a riscurilor și întăresc necesitatea creșterii nivelului de educație financiară a firmelor. De altfel, rezultatele evaluării nivelului de educație financiară a firmelor din România¹⁸ pun în evidență un scor modest de cunoaștere și utilizare a produselor și serviciilor financiare de către firmele autohtone (scor 12 din 100), în special a celor destinate gestionării riscurilor (scor 0,1 din 26). În acest context, Banca Națională a României își propune, prin proiectul „Antreprenoriat de TOP”¹⁹, sprijinirea firmelor în procesul de îmbunătățire a comportamentului, cunoștințelor și atitudinii financiare.

În funcție de dimensiunea firmei, corporațiile prezintă un nivel de specializare mai mare în acest domeniu, diferențele față de IMM în gestionarea riscului valutar fiind semnificative. Astfel, corporațiile apelează în proporție de 8,5 la sută (față de 0,5 la sută în cazul IMM) la utilizarea instrumentelor financiare derivate, iar circa 14 la sută practică ajustarea periodică a pozițiilor valutare pentru echilibrarea pozițiilor lungi și scurte (față de 4 la sută în cazul IMM), (Grafic 12). Companiile exportatoare utilizează în cea mai mare măsură produse derivate de tipul contractelor *forward*, *futures*, opțiuni, *swap* (10 la sută, față de 0,6 la sută la nivel agregat). În plus, firmele exportatoare, importatoare și din sectoarele cu grad înalt de tehnologizare practică în cea mai mare măsură (17 la sută vs. 4 la sută la nivel agregat) ajustarea pozițiilor valutare ca metodă de acoperire a riscului valutar.

c. Capacitatea firmei de a face față unor evoluții nefavorabile privind schimbările climatice

Schimbările climatice sunt în atenția autorităților de reglementare și supraveghere la nivel internațional, pe fondul riscurilor care pot fi generate pentru sistemul financiar. La nivel național, Comitetul Național pentru Supravegherea Macroprudențială (CNSM) a emis, în anul 2021, o recomandare pentru sprijinirea finanțării verzi, care a avut ca scop, printre altele, îmbunătățirea în mod sustenabil a accesului la finanțare pentru proiectele din agenda privind schimbările climatice. În plus, Banca Națională a României a evaluat gradul de conștientizare în rândul companiilor a riscurilor legate de climă și modul în care acestea acționează în direcția reducerii lor²⁰.

¹⁸ Sondajul BNR privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România, ediția din martie 2023, Secțiunea B.

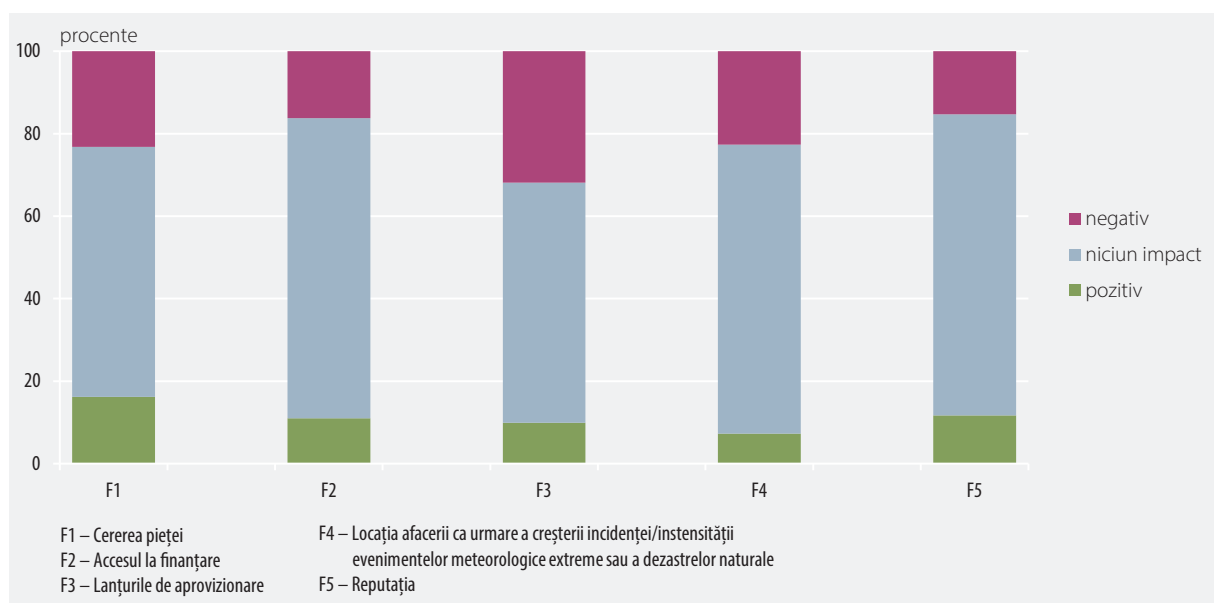
¹⁹ Banca Națională a României - Conferința de prezentare a proiectului privind creșterea educației financiare a antreprenorilor din România (bnr.ro)

²⁰ Sondajul BNR privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România, edițiile din decembrie 2021 și octombrie 2022.

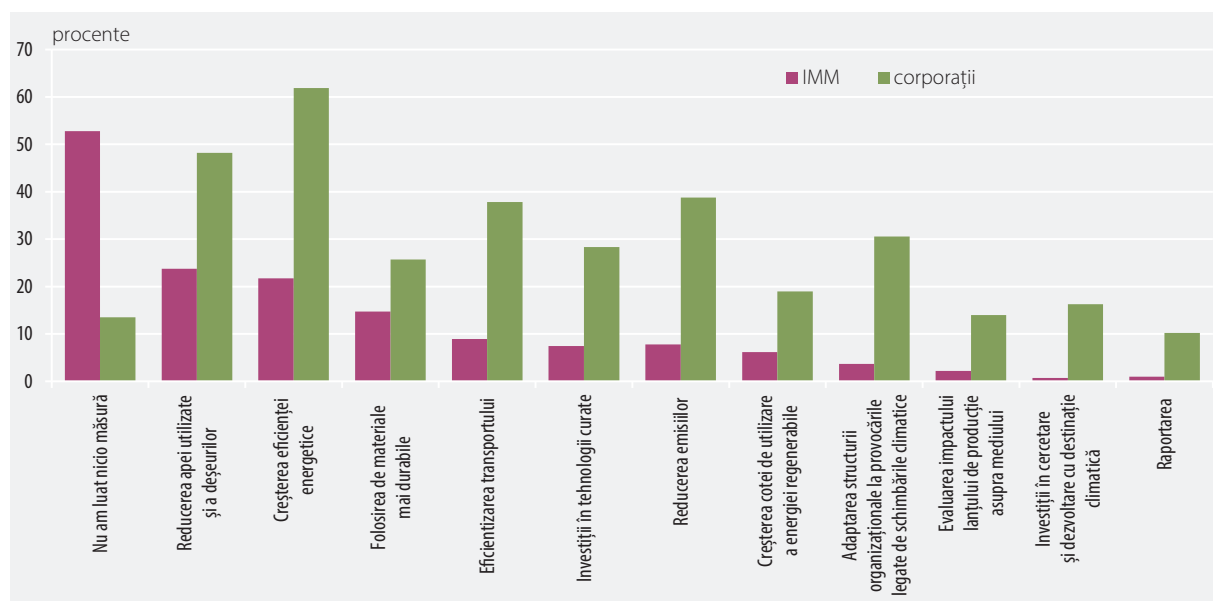
Peste 60 la sută dintre companiile autohtone percep impactul schimbărilor climatice asupra afacerii, reflectat fie prin evenimente meteorologice extreme, fie determinat de tranziția către o economie cu emisii mai reduse de carbon, ca fiind nesemnificativ (niciun impact), în linie cu răspunsurile colectate în sondajul din septembrie 2021. Totuși, în exercițiul curent se remarcă o creștere marginală a ponderii firmelor care conștientizează impactul negativ al riscurilor climatice asupra afacerii.

O proporție semnificativă a firmelor raportează întreruperile în lanțurile de aprovizionare ca urmare a riscurilor climatice ca având cel mai important impact negativ (32 la sută), procentul urcând până la 54 la sută în cazul corporațiilor (ambele în creștere, de la 30 la sută, respectiv 40 la sută în 2021). Companiile de mari dimensiuni consideră că alinierea la standardele de mediu, sociale și de governanță (ESG) ar putea avea un impact pozitiv asupra factorului reputațional în proporție de 33 la sută, față de 12 la sută în cazul IMM, și în creștere de la 31 la sută în 2021 (Grafic 14). După sectorul de activitate, conform așteptărilor, firmele din agricultură prezintă cel mai mare impact negativ estimat privind schimbările climatice pentru toți factorii analizați, întreruperile în lanțurile de aprovizionare ocupând prima poziție (50 la sută dintre firme, în creștere marginală față de 2021), urmate de locația afacerii (46 la sută, în scădere cu 10 puncte procentuale față de 2021), accesul la finanțare (42 la sută, față de 36 la sută în 2021) și modificări ale cererii (39 la sută, în creștere de la 33 la sută în 2021).

Grafic 14. Percepția companiilor cu privire la impactul schimbărilor climatice care se reflectă prin evenimente meteorologice extreme sau prin tranziția către o economie cu emisii mai reduse de carbon asupra afacerii

În plan regional, rezultatele evidențiază resimțirea mai acută a impactului schimbărilor climatice în funcție de locația afacerii ca urmare a creșterii incidenței/intensității evenimentelor meteorologice extreme sau a dezastrelor naturale pentru firmele din Nord-Est (28 la sută), Sud-Muntenia și Sud-Est (26 la sută fiecare).

Grafic 15. Tipurile de inițiative privind schimbările climatice în derulare sau finalizate în ultimii doi ani

Implicarea în gestionarea riscurilor climatice a crescut comparativ cu evaluarea din anul 2021, ponderea firmelor care nu au luat nicio măsură în acest sens scăzând de la 62 la sută la 53 la sută, mai ales în cazul corporațiilor (13 la sută vs. 34 la sută în 2021), care au intensificat măsurile de creștere a durabilității afacerii și de scădere a amprentei carbonului. Inițiativa care a înregistrat cea mai importantă îmbunătățire față de situația de acum doi ani este creșterea eficienței energetice, 22 la sută dintre firme declarând că au în derulare sau au finalizat proiecte în acest scop (+6,5 puncte procentuale), urmată de creșterea cotei de utilizare a energiei regenerabile (+3 puncte procentuale) și reducerea emisiilor (+2 puncte procentuale). Cea mai populară măsură aplicată de firme constă în reducerea apei utilizate și a deșeurilor (24 la sută, +3 puncte procentuale față de 2021), la polul opus situându-se investițiile în cercetare și dezvoltare cu destinație climatică (1 la sută, relativ constant față de 2021).

Comportamentul corporațiilor indică un grad mai ridicat de conștientizare a riscurilor legate de climă, mai ales în contextul inițiativelor legislative europene²¹ vizând raportările privind factorii de mediu, sociali și de guvernare (ESG) care se aplică, în prima etapă, companiilor de mari dimensiuni. Se remarcă, însă, nevoia de creștere a conștientizării și în cazul firmelor mai mici, având în vedere expunerea la riscuri, atât fizice, cât și de tranziție.

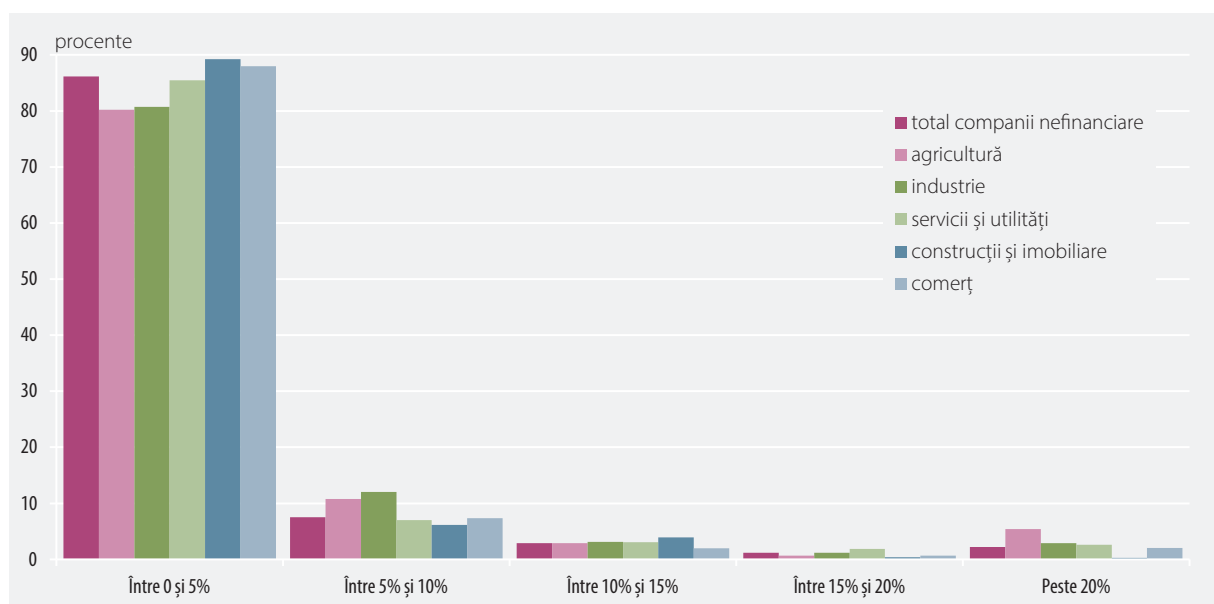
Astfel, cea mai întâlnită inițiativă în cazul IMM a fost aceea de reducere a apei utilizate și a deșeurilor (24 la sută, +2,5 puncte procentuale față de 2021 vs. 48 la sută în cazul corporațiilor), urmată de creșterea eficienței energetice (22 la sută, +6 puncte procentuale față de 2021 vs. 62 la sută în cazul corporațiilor) și folosirea de materiale mai durabile sau dezvoltarea de produse sau servicii care nu aduc un prejudiciu asupra mediului (15 la sută, +1 punct procentual față de 2021 vs. 26 la sută în cazul corporațiilor), Grafic 15. Categoria cu cea mai mare creștere față de evaluarea din anul

²¹ Banca Națională a României - Legislație în materie de sustenabilitate și economie verde (bnro.ro)

2021 în rândul corporațiilor este reprezentată de investițiile în cercetare și dezvoltare cu destinație climatică (de la 2,5 la sută la 16,3 la sută), indicând un interes sporit pentru dezvoltarea sustenabilă a afacerii, susținut de o capacitate mai mare de a investi, comparativ cu firme de dimensiuni mai mici.

Investițiile direcționate către măsuri de reducere a impactului schimbărilor climatice continuă să fie limitate, însă se observă o îmbunătățire față de rezultatele sondajului din 2021. Cea mai mare parte a firmelor (86 la sută, în scădere de la 90 la sută) alocă o pondere foarte mică, respectiv sub 5 la sută din investițiile totale măsurilor de mediu, circa 10,4 la sută (în creștere de la 7,8 la sută în 2021) alocă între 5 la sută și 15 la sută și numai 3,4 la sută (+0,4 puncte procentuale față de 2021) direcționează mai mult de 15 la sută din investițiile totale către aceste măsuri. În cazul companiilor mari, ponderea crește la 30 la sută pentru investițiile climatice, cumulând 5-15 la sută din total, și la 8 la sută pentru investiții de peste 15 la sută din total. După sectorul de activitate, firmele din agricultură alocă în cea mai mare proporție investiții de peste 15 la sută din total în scopuri climatice (6 la sută, +2 puncte procentuale față de 2021) (Grafic 16).

Grafic 16. Proporția investițiilor companiilor direcționate către măsuri de reducere a impactului schimbărilor climatice ca procent în investițiile totale

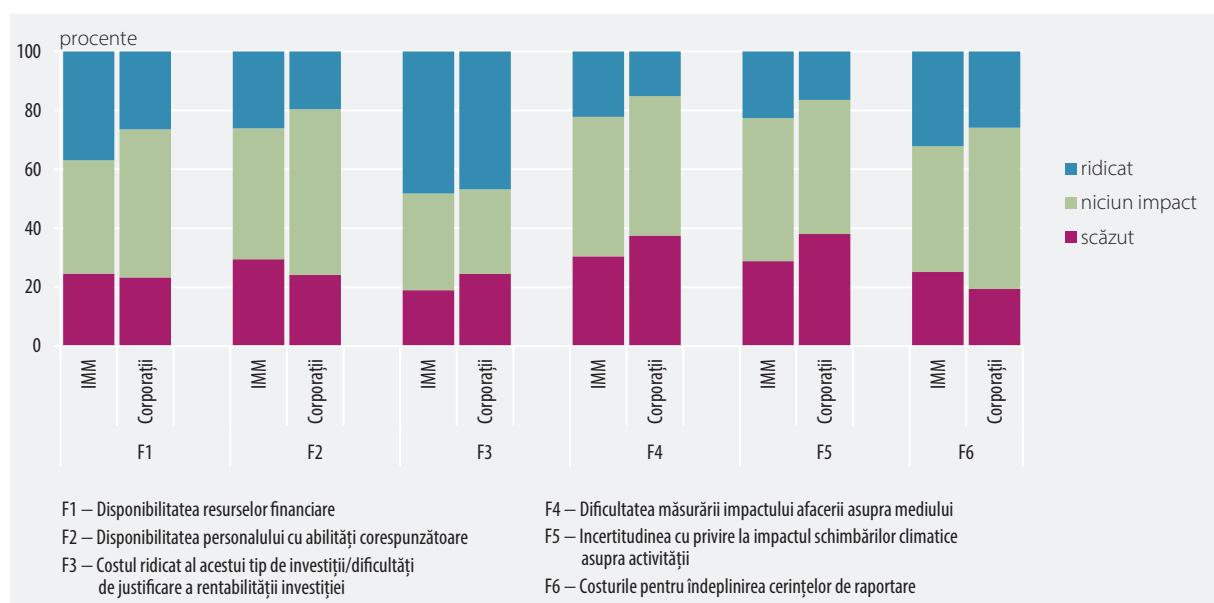

De remarcat este faptul că firmele exportatoare, precum și cele din sectoarele cu grad ridicat de tehnologizare consemnează într-o mai mare măsură investiții destinate reducerii impactului riscurilor climatice; astfel, 32 la sută, respectiv 29 la sută, comparativ cu 14 la sută la nivel agregat (ambele în creștere de la circa 20 la sută în 2021), fac investiții mai mari de 5 la sută din totalul investițiilor.

Investițiile efectuate de companii pentru gestionarea riscurilor climatice sunt determinate de factori de natură financiară. Astfel, similar răspunsurilor sondajului din 2021, atât IMM, cât și corporațiile au indicat costurile ridicate ale acestor investiții (48 la sută, +9 puncte procentuale față de 2021), disponibilitatea resurselor financiare (37 la sută, +1 punct procentual față de 2021), precum și costurile cu îndeplinirea

cerințelor de raportare (32 la sută, -7 puncte procentuale față de 2021) ca având în cea mai mare măsură un impact ridicat asupra deciziilor de investiții cu destinație climatică (Grafic 17). Se remarcă firmele din sectoarele agricultură și industrie, care reclamă într-o mai mare măsură, comparativ cu celelalte ramuri ale economiei, influența costurilor ridicate ale investițiilor (56 la sută în agricultură, respectiv 57 la sută în industrie), precum și disponibilitatea resurselor financiare (50 la sută, respectiv 45 la sută) ca impedimente în implicarea mai activă în limitarea efectelor schimbărilor climatice. Astfel, rezultatele pun în evidență nevoia acută de finanțare sustenabilă a firmelor, în special a celor din sectorul agricol, pentru a putea face față schimbărilor climatice.

Grafic 17. Factorii care influențează investițiile companiilor în activități pentru adaptarea la schimbările climatice și/sau diminuarea impactului acestora

Anexă. Metodologia sondajului

Sondajul este efectuat semestrial de BNR, de regulă în lunile martie și septembrie. Are la bază un chestionar care este transmis unui eșantion de aproximativ 11 000 de companii nefinanciare, dintre care circa 85 la sută sunt IMM, corporațiile fiind incluse exhaustiv. În ediția de față, sondajul s-a derulat în lunile septembrie și octombrie 2023.

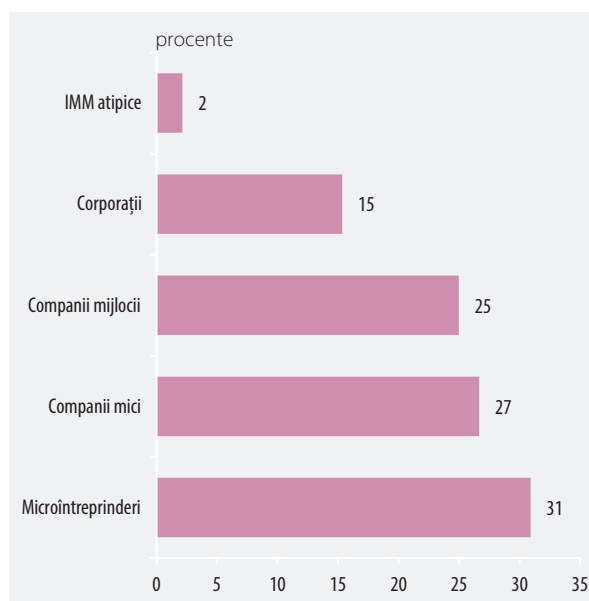
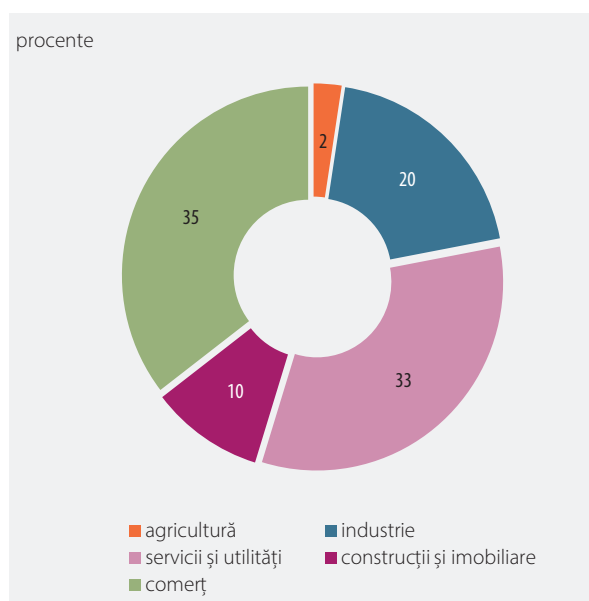
Eșantionul este reprezentativ la nivel național și regional și este extras prin procedee statistice, după următoarele criterii:

- clasa de mărime a companiei (microîntreprinderi, întreprinderi mici, întreprinderi mijlocii și corporații)²²;
- sector de activitate, conform încadrării în CAEN Rev. 2;
- regiuni de dezvoltare.

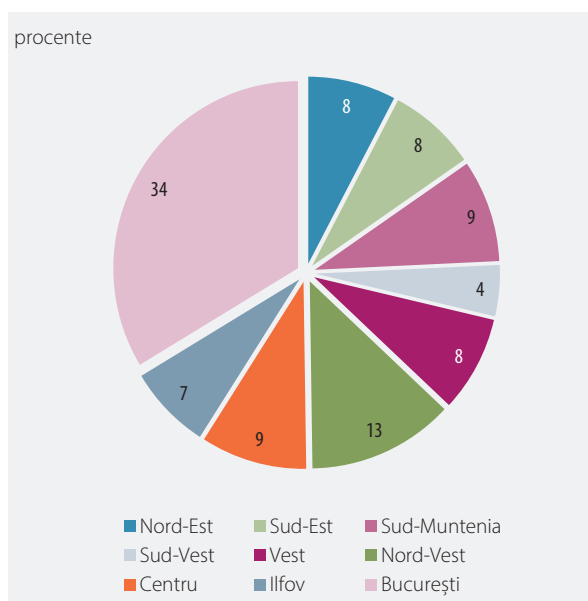
Structura eșantionului după criteriile de extragere a acestuia se prezintă astfel:

- după mărime: 31 la sută microîntreprinderi, 27 la sută companii mici, 25 la sută companii mijlocii, 15 la sută corporații și 2 la sută IMM atipice (Grafic A1);
- după principalele sectoare de activitate: 2 la sută în agricultură, 20 la sută în industrie, 33 la sută în servicii și utilități, 10 la sută în construcții și imobiliare și 35 la sută în comerț (Grafic A2);
- după regiunile de dezvoltare: 8 la sută Nord-Est, 8 la sută Sud-Est, 9 la sută Sud-Muntenia, 4 la sută Sud-Vest, 8 la sută Vest, 13 la sută Nord-Vest, 9 la sută Centru, 7 la sută Ilfov, 34 la sută București (Grafic A3).

²² Firmele intră în categoria IMM dacă au: (i) mai puțin de 250 de angajați și (ii) cifra de afaceri mai mică de 50 milioane euro sau activul total mai mic de 43 milioane euro. Se clasifică în: A) microîntreprinderi dacă au: (i) mai puțin de 10 angajați și (ii) cifra de afaceri sau activul total mai mic de 2 milioane euro. B) întreprinderi mici dacă au: (i) între 10 și 50 de angajați și (ii) cifra de afaceri sau activul total mai mic de 10 milioane euro. C) întreprinderi mijlocii dacă au: (i) între 50 și 250 de angajați și (ii) cifra de afaceri sub 50 milioane euro sau activul total sub 43 milioane euro. Conform acestor definiții, rămâne o categorie de IMM atipice care nu poate fi încadrată în nici una dintre cele trei categorii anterioare (de ex.: IMM cu număr de salariați sub 10, dar cu cifră de afaceri și active totale peste 2 milioane euro).

Grafic A1. Structura eșantionului după mărimea firmei**Grafic A2.** Structura eșantionului după sectorul de activitate al firmei

Grafic A3. Structura eșantionului după regiunea de dezvoltare unde sunt înregistrate firmele

Analiza răspunsurilor

Răspunsurile la întrebări sunt analizate în funcție de forma în care acestea sunt prezentate, astfel:

- a) Pentru întrebările cu grilă de notare se pot urma trei paliere de analiză:
 - analiza răspunsurilor separat pentru notele indicând o dinamică pozitivă, pentru notele indicând o lipsă de dinamică și pentru notele indicând o dinamică negativă;
 - analiza răspunsurilor doar pentru notele indicând o anumită dinamică;
 - analiza în sold net conjunctural (calculat ca diferență între ponderea celor care au notat o evoluție/problemă ca fiind ascendentă/semnificativă și ponderea celor care au notat o evoluție/problemă ca fiind descendentă/nesemnificativă).
- b) Pentru întrebările cu răspuns multiplu sau întrebările cu răspuns unic: analiza ponderii celor care au ales o anumită variantă de răspuns în totalul respondenților.

În cazul întrebării „A1. Cum apreciați că au evoluat următorii factori în ultimele șase luni?”, soldul net conjunctural reprezintă diferența dintre procentul companiilor care au considerat că a avut loc o îmbunătățire și al celor care au considerat că a avut loc o înrăutățire în evoluția factorului respectiv. Un rezultat net pozitiv poate indica o îmbunătățire a situației economice la nivel național, a sectorului de activitate sau a companiei, precum și a perspectivelor de dezvoltare sau a relațiilor cu partenerii de afaceri.

În cazul întrebării „A2: Care sunt problemele cele mai presante cu care s-a confruntat compania în ultimele șase luni?”, soldul net conjunctural reprezintă diferența dintre

procentul companiilor care au indicat o problemă ca fiind semnificativă și procentul companiilor care au indicat o problemă ca fiind ne semnificativă. Un rezultat net pozitiv înseamnă că o anumită problemă este semnificativă.

Opiniile acoperă evoluțiile din ultimele șase luni pentru întrebările A1, A2, A3.

Definirea companiilor cu credite și a companiilor fără credite în derulare

Separarea companiilor în companii care au credite în derulare și companii care nu au credite în derulare s-a realizat în funcție de selectarea variantei de răspuns f) „Compania nu are credite în lei (inclusiv leasing)”, respectiv „Compania nu are credite în euro (inclusiv leasing)” la întrebările B4 „Între ce valori evaluați că se situează rata medie a dobânzii la creditele în lei pe care le aveți contractate în prezent?”, respectiv B6 „Între ce valori evaluați că se situează rata medie a dobânzii la creditele în euro pe care le aveți contractate în prezent?”.

